

legművészből fokon a *Sisakban tulipán* című ciklus záróversében, a látomásos *Karneválban* összegeződik, amelynek hősei „egy megdöbbenő létezés mocsaras partjain” kiáltoznak. Bundás busók, karóba vert Dózsa-legények menete vonul szörnyű sebeit mutogatva. Ennek a torz, iszonyú álarcait sirással megtöltő seregnek az élen rossz automobilában halad a herceg, „a fekete Ady úr”, „kit nemzete fölszarvazott”, a még mindig dobogó szívű, a zuhogó napsugarba fölmutató.

Ez a dolgok mélyéig világitó abszurditás emeli a költő vergődésében is a humánus nevében poklot járó hitét az összegezésig: „Ó, nyomorultul nem halhatunk meg! / Föl a bánattal, a remény-nyel is. / Ki a nép előtt nekigyürkőzve táncol, / élete, látomása nem lehet hamis.”

Szécsi Margit költészete is erre akar bizonyosság lenni. (*Magvető Könyvkiadó 1965.*)

VERESS MIKLÓS

RAFFAI SAROLTA: RÉSZEG VIRÁGZÁS

Azért hasonlítom Raffai Saroltát a nagy magyar asszonyíróhoz, Kaffka Margithoz, mert véletlenül kéziratban olvastam egy regényét. Előbb, mint ahogy folyóiratokban szétszórt verseire felfigyeltem volna. Így állítom, hogy ugyanaz a vallomáskényszer és kiszolgáltatottság, mint a Kaffkái! Önkéntelen és erős beszéd. Nagyra becsülöm a prózaíró Raffait, s versei olvastán a költőt is. Költőnőnk már több van, mint asszonytól való nagy prózánk, de Raffai Sarolta verseivel is szép elismerést vihat.

Kevesen hiszik manapság, hogy a falusi értelmiségi élet alkalmas formája és kerete az alkotásnak. Arról meg egyenesen senki nem akar hallani, hogy a tanítóság is alkotó életforma — hivatás! — lehet. Raffai falusi tanítónő, akiben az alkotástudat ilyen vonatkozásban is — evidencia:

*Hol udvara a tanyában: kis iskola,
[egy marok láng.*

*Tűzkigyóit dülő utak dülöngélve
[szertehordják.*

Már ahol Raffai Sarolta tanít! S ezzel lírája egyik jellemző vonására mutatunk rá. Az ő lírai hőse, e hős helyzetei, az életképek, közvetlenül beszélnek el Raffai életét, életformáját, vívódásait, szép küzdését. Közvetlenül, de nem áttételezés nélkül. Költészetének anyaga az önélet-

rajz, de ez az életanyag mindig túlmutat önmagán. Intellektuális érvénye van.

Létének nélkülözhetetlen eleme a hit: „Mégis, hagyjátok hinne: / csoda az élet s az marad, / csoda, hogy teremtő erőként / bensőmben hordtam, mint a vak, / csoda, hogy lettem...” Hite a létben, a lét csoda-alakjában, ez teszi, hogy minden változatban és fázisban filozófiai szintre képes emelni a tárgyat. Erős élet az övé, a valóság dolgait asszonyi hűséggel méltányoló magatartás teszi a legapróbb mozzanatot is jelentéssé, s megtanulta, miképp kell ezt a lelkületet kifejezni. A *Csitrí* maga falkiskorát eleveníti fel egy pontos rajzban:

*Miért is vágyom más milyenné lenni,
amint néha lopva álmodom?*

*Komoly és bús — nem lesz ebből
[semmi —*

*fekete hajsátor vállamon...
Sápadt lennék, mint az elefántcsont,
mélyfekete kút a két szemem,
gyűrűm zöld kő, ruhám vajszin*

[bársony,

*s mint beteggel bannának velem...
mert vágy marad, mikor úgy*

[kívánom:

be sajnálom magam istenem!

Ennek a strófának is az a titka, mint a többi Raffai-versnek, el tudja hitetni a hős vagy a helyzet súlyát, fontosságát, mert hívó. Így lesz a szűz Artemis-szé, a szülő asszony mitikus ősanává, a feleség-hétköznap jelentéssé alkalommá. Raffai megküzdött a hagyományos verssel, legyőzte azt József Attila, Szabó Lőrinc és Illyés segedelmével. A hétköznapokban megtalálja — s így jut Szabó Lőrinc eszünkbe — az asszonyember létfilozófiáját, s dalt fakaszt — most meg József Attilára gondolunk — a semmi költőit nem hordozó tárgyól is. Dalai olykor bájolók, varázsolók, máskor viszont a mindennapi életkörből vett képet billenti meg, hogy álomi szférába lebegtesse fel. Ilyenkor beszélünk az ő intellektusáról, s így illeszthetjük ide Illyés nevét. Tőle különösen sokat tanult Raffai, még szatirikus darabjain is látszik az illyési inspiráció. Ezek a klaszszikus példányképek azonban egyáltalán nem vonják őt epigon-mélyre, mert híven beszél magáról. Asszony énekel itt, okos és nagyszerű asszonyember:

*Mit adhatnék? Olyan fáradt a testem,
csak ülök félig élőn, elveszetten,
egymagamban. Két lépés, hogy*

[elérjem

meleg kezed, és nem mozdulok

[mégsem.

Mert bennem vagy, az ujjaim
 [hegyében,
 izomba, csontba, csontvelőbe térten,
 az agysejtek tekergő járatában,
 fehér rabságban, gondolatát váltan
 s időtlenül sorokban, rótt jelekben:
 Mit adhatnék? Csak nézlek
 [tehetetlen.

(Magvető Könyvkiadó 1966.)

BATA IMRE

GYURKOVICS TIBOR: EMBERFIA

Harmadik kötetével lép az olvasó elé, aki kíváncsian várja, hová fejlődik, milyen lehetőségeket valósít meg ez az intím líra. A hangvétel, a szemlélődő magatartás, a lélek észrevétlen rezdüléseire összpontosuló figyelem ugyanaz, mint az előző két kötetben (*Grafit, Kenyértörés*), s bár tapinthatók az eredmények, felmerül a kérdés: hogyan tovább?

Gyurkovics Tibor lírai alkata, foglalkozásából adódó élményköre jó lehetőséget biztosít számára ahhoz, hogy mai líránkon belül egyedülálló helyet foglaljon el. De elegendő-e az a halvány pasztellhangú családlíra, ok nélküli

vagy csak nagyon elvontan motivált önmarcangolás, amit ebben a kötetben látunk? S végül elegendő-e az a formai felkészültség, költői fegyelem, mely ezt a fentebb jelzett elég vérszegény költői világot realizálja? Úgy érezzük, Gyurkovics Tibor fejlődésének adott szakaszán ez az utóbbi is égető kérdés. Láthatólag viaskodik benne a mondanivalót mederbe szorító kötött formák iránti igény és a formákat szétfeszítő szabadvers. Így kötött formában írt rimes versei elég pongyolán hatnak mind képszerkesztésben, mind rímben, ritmikában (ld. *Anyám és mi, Vers lányaimról* stb.), szabadverseiből pedig hiányzik az a gondolati fegyelem, mely helyettesíti a formai kötöttséget. A magyar líra hagyományai és a kortárs költészet eredményei ezen a téren is többre kötelezik a költőt.

Az *Emberfiát* olyan kötetnek tekintjük, mely nem hozott látványos eredményeket, de jó alkalom arra, hogy a költő a jövőre nézve levonja a tanulságokat, hogy továbbléphessen a saját lehetőségei által megszabott úton. De a továbblépést semmi esetre sem annak a szemléletnek jegyében képzeljük el, melyet a költő így fejez ki „...lehetetlen megérteni a világot, csak érezni lehet.” (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1966.*)

KASSAI KELEMEN JÁNOS

Dér István: Napraforgók